

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Nyomtató utca 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnék.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Ima március 15-én.

Mindenható, örök, felséges Isten: imádunk Téged és hálát adunk Neked, ki a roppant égbolt alatt forgó világokat s a földön bujdosó és küzdő embervilág sorsának változásait hatalmas kezddel mindenkoron bölcsen igazgatod. Imádunk Téged és hálát adunk Neked, ki a természettről s az emberek fiairól csodabuzgó szerelmeddel mindenkor megemlékezel, adván kegyelmed kincsesházából napsugárt és esőt, életet és virulást, világosságot és szabadságot.

Kibocsátod lelkedet a magas égből és e teremtő Lélek szelid fuvallatával felébreszted a téli álomban szendergő vidéket. A tavasz melegségével és ragyogásával tovaüzöd a tél fagyos borongását. Az ébredő élet csodás erejével szélyelzúdzod a jégbilincseket. Csermely csörög, csira ébred, rügy kipattan: midőn a télnek zsarnokhatalmát összerombolod. És a megifjodó erdők és ligetek lombátorában a madársereg ujongva dicséri a napsugarat és az életet.

Kibocsátod lelkedet a magas égből és e teremtő Lélek csodás fuvallatával felébreszted a börtön álmában szendergő embertársaságot. Hideg sötét szivekben világosságot és melegséget áradoztatsz. Az ébredő néplélek dicsőséges hatalmával szélyelzúdzod a rabbilincseket. Minden — minden megéled, a gondolat s a szó repülni kezd: midőn az elnyomásnak zsarnokhatalmát összerombolod. És a megifjodó embervilágban sok millió szív dobbanása zengi magasztaló dalban a világosságot és a szabadságot.

Egy ily lelki tavaszt ünnepelünk e szent órában itt. Egy bilincstördelő márciusi napot. Szabadság Istene: a dicsőség tied e nagy napért. Mienk csak a hála, mely a szabadság dicső kincsének igaz megbecsülése! Ámen.

Fánossy Zoltán.

Amerikába a debreceni egyetem érdekében.

Az ország harmadik egyeteme felállításának ügye épen olyan lassan halad a megvalósulás ténye felé, mint a hogy szünetel ma s csaknem visszaesőben van az a lelkes mozgalom, melyet a mi legjobbjaink a debreceni főiskolának egyetemmé fejlesztése érdekében pár évvel ezelőtt indítottak meg. Igaz, hogy nem régen szerveztek egy nagy egyetemi bizottságot, a mely azonban tanácstalanul áll, mintha nem tudná, hol és mely erők igénybevételével kezdje meg a nagy munkát.

Egyházi életünk pang, gazdasági viszonyaink nyomorúságosak, szélcsönd halála látszik ülni a mély vizek fölött. Hova menjünk gyűjteni az egyetem részére, mikor mindenütt a szegénységről panaszkodnak, s ki merne e célból útnak indulni, ha tudja, hogy fáradozásának méltó jutalmáról álmodnia sem lehet.

Az állam, a tanügyi kormány szívesen felállítaná a harmadik magyar egyetemet, ha száz és ezer más kulturális szükség igénybe nem venné minden erejét. A magyar protestáns nép, vagy ennek vezetői közül soknak ajkairól pedig akárhányszor hallottuk már a szót: „sokkal fontosabb a magyar protestántismusra nézve, hogy ebben vagy abban a kis faluban papja és tanítója, minthogy Debrecenben egyeteme legyen.“ Az állam ott állítaná fel a maga harmadik egyetemét, hol legkevesebbet kellene a saját erőiből áldoznia, s ha Debrecen nyujtana legtöbbet, összehasonlíthatatlanul legtöbbet, az állam ezt választaná ki egyetemi városnak, — de protestáns népünk vagy nem képes, vagy nem is hajlandó meghozni az előleges áldozatokat, amelyekkel, ha kell, az állam nélkül is képesek legyünk felállítani a harmadik magyar, ha úgy tetszik, protestáns magyar egyetemet.

Ilyen és efféle gondolatok forrongtak előttem, s nem hagytak pihenni addig, míg egy eszme meg nem fogamzott agyamban, — az, hogy a mire a magunk erejéből, lássuk és valljuk be, nem vagyunk képesek, tegyük meg azt külföldi hittestvéreink, és pedig a hatalmas, a gazdag amerikai protestántizmus segítségével. Egy elhatározás érlelődött meg bennem, — az, hogy vállalkozom a munkára, s több hónapon át kint járva szabad Amerikának, az Észak-amerikai Egyesült Államoknak szabad polgarai között, a nagy Isten segítségével gyűjtök közönséget, hogy talán felállíthatjuk rajta, az amerikai nagy városokban is felhasználásával, a mi nagy rajta a debreceni egyetemet.

Át és minden irányban át akarom kintlétem ideje alatt szelni a hatalmas nagy államszövet-

séget, el az északkeletén fekvő, erdőkben és 5151 kicsiny folyóvízzel gazdag Maine államtól a délnyugoti részén fekvő, partjain a Nagyóceán által mosott, aranyban még mindig gazdag Californiáig; le az északnyugoti részén fekvő, kikötőkben és öblökben bővelkedő, halászatával virágzó Washington államtól a délkeletén fekvő, subtropikus éghajlatával, narancserdőivel, a miliomosok által látogatott világszép fürdőivel, de egyszersmind rengeteg szűnyogjáról híres, az örök szépség forrását kereső Ponce de Leon által 1512. virágvasárnapján (Pascha Florida) fölfedezett Florida államig. Át- és átselem, ahányszor csak kell, az óriási földdarabot, fölkeresem minden nevezetesebb városát, vagy bármely falvát, avagy farmját, ahova csak mehetek, vagy ahol hallani akarnak, s mindig az adott viszonyokhoz képest válogatva meg tárgyam, világi jellegű gyűléseken beszélek Magyarország politikai multjáról, jelenéről, közjogi állásáról, nemzetiségeiről, egyházaihoz való viszonyáról; egyházi jellegű gyűléseken felolvasásokat, avagy szabad előadásokat tartok a magyarországi protestáns egyház küzdelmeiről a multban s a jelenben; ahol, a melyik presbiteriánus gyülekezet templomában vasárnaponként átengedik nekem a katedrát, ott hirdetem a váltság, a szabadság evangéliomát, prédikálom Istennek ígését, — de teszem mindezt azzal a nyílt, előre tudtul adott szándékkal, hogy a Debrecenben felállítandó egyetem részére gyűjtök, tehát ez intézetünkről mindenik beszédemben megemlékezem, esetleg akárhányszor, például az amerikai nagy egyetemek auláiban a mi több százados főiskolánk történetét ismertetem.

Ugy óhajtók szerepelni mindenütt, mint magyar ev. ref. egyházunk egyik theologiai tanára, de sehol sem fog hangzani ajkaimról a türelmetlen felekezetiesség szava. Nem fogok egy szót sem beszélni a történelmileg föltétlenül jogosult s a maga tisztaságában nagy missziót végező római katholicizmus ellen, de igenis el fogom mondani akárhányszor, hogy egy nagy kálvinista városban állítandó egyetem, az általa terjesztett szellem erejénél fogva hatalmas gátat tud majd vetni annak az ultramontanizmusnak árja elé, amely ellen Északamerika népe is diadalmas erővel harcol. El fogom mondani, hogy egy debreceni egyetem hatalmas sakkhuzás lesz hazánkban a liberális világ- és életnézet győzedelmé felé; tudni fogom hirdetni, hogy ez az egyetem a mi világi elemünk egyházi szellemének emelésére leendő hivatva, s hogy tanárképzésében olyan középiskolai tanárokat akarunk képezni, kik a mi szellemünket szíván be, ebben neveljék majd ök is a reájuk bízandó ifjúságot;

meg tudom majd értetni Északamerika protestáns népével, hogy ha Budapest egyeteme határozottan római katolikus, ha a kolozsvári egyetem meg — hogy úgy mondjam — teljesen felekezeten kívüli jellegű egyetemünk, szükségünk van egy harmadik egyetemre, a mely meg a protestantismus eszméinek szolgálatában álljon.

Ha elem vetik, s bizonyára elem fogják vetni a gondolatot, hogy egy legfelsőbb iskolának, tehát egy egyetemnek nem szabad felekezeti jelleggel bírnia, el tudom én azt mondani, hogy a nagy protestáns Németország, Svájc, Hollandia, Anglia, Skótország és Északamerika egyetemei, bármennyire felekezeten kívüli, többnyire államilag fenntartott egyetemek is, magokon hordozzák az illető ország vagy város uralkodó vallásának irányát és szellemét, hogy tehát föltétlenül protestáns szellem uralkodik azokban; s hogy ismét a római katolikus Bajorországban, Irlandban, Belgiumban, Spanyolországban az egyetemeknek teljesen kifejtett római katolikus irányuk és színezetük van.

Óhajtók kimenni az Északamerikai Egyesült államok protestáns népei közé, és pedig fölkeresném ott minden felekezeti árnyalatra tekintet nélkül nemcsak a nagy presbyteriánus gyülekezeteket, hanem épen úgy az angol püspöki egyház, a methodista, a baptista, a quaker, egyszóval bármelyik protestáns egyház gyülekezeteit, híveit és családait is.

Már eddig is keresett, s ha vállalkozásom kivételére a szükséges engedélyt egyházi főhatóságomtól megnyertem, azután még inkább keresendő összeköttetésem révén reményem van ahhoz, hogy az amerikai lapok kellő időben egyengetni fogják útam, s barátaim be fognak vezetni a legelőkelőbb családokhoz, a milliárdosok és milliomosok köreibé is, s vállalkozásomat siker fogja koronázni.

A most visszalépett kormánynál megtettem a szükséges lépéseket arra nézve, hogy ajánló levelet nyerek tőle monarchiánk északamerikai nagykövetségéhez, hogy ez meg az Egyesült Államok elnökénél mutatta és ajánlva be engemet, ennek védszárnyai és oltalma alatt végzhessen nagy missiómat. Nem kételkedem benne, hogy az új kormány is támogatni fog jelzett módon célom elérésében. Az igazságügy-minisztérium egy magas állású hivatalnok a azt az ígéretet tette, hogy ha innen Debrecenből megnyerem az engedélyt a kiutazásra, adjak be hozzájuk erről jelentést, s ők meg hivatalos megbízást fognak nekem adni a rabsegélyezés ügyében a „Patronage“ kérdésének az Egyesült Államokban végzendő tanulmányozására.

A földön lakó összes presbyteriánusok Szö-

vetségének központi titkára, *Dr. Mathews* úr, ki zsinatunk megnyitására jött el Londonból, ahol most lakik, fölkeresvén engemet otthonomban, gratulált tervemhez, sikert ígért annak, s miután ő élete javarészt, mint presbyteriánus lelkész, az Északamerikai Egyesült Államokban töltötte, a hol neki a legszélesebb körű ismeretsége van, ígéretet tett nekem, hogy személvemet ügyemmel együtt beajánlja meleg hangú levelekben régibb hazája minden nagyobb presbyteriánus lelkészének és gyülekezetének.

És ez az én vállalkozásom nem is praecedens nélkül való dolog: *Kovács János* erdélyi unitárius tanár évekkor ezelőtt hasonlóképen járta föl az északamerikai unitárius gyülekezeteket, s vállalkozását fényes siker koronázta. Én előttem pedig összehasonlíthatatlanul szélesebb mező fog feltárulni, mint a mekkora ő előtte állott. Avagy hogy református egyházunkból idézzek példát, a belső-somogyi egyházmegyében fekvő csurgói egyház kiváló nevű lelkésze, *Verbay István*, Angliában, Hollandiában, Svájcban és talán Német- és Franciaországban szedte össze az ekkleziája és temploma fölemeléséhez szükséges összeget.

Nem került el figyelmemet az a körülmény, hogy az Egyesült Államokban lakó magyar református egyházak lelkészei között most éles viszályok keletkeztek a hazai egyetemes református egyházhoz visszacsatlakozás, vagy az ottani presbyteriánus egyházak egyikében-másikában, azok támogatása alatt maradás kérdésében. De, édes Istenem, mily keveset tudhat az amerikai presbyteriánus világ nagy tengere arról a csöpp vizről, a melyet benne a magyar kálvinizmus alkot?! És végre is az Egyesült Államokban tiz nagy presbyteriánus egyháztest van, s a szóban forgó kérdés ezek közül csak kettőre vonatkozhatik. Én pedig föltétlenül távol akarom és fogom magamat e kérdés fejtegetésétől tartani, megmondván, hogy az én reám nem tartozik, hogy az az én missiómmal semminemű összeköttetésben sincs. Én arra támaszkodom, hogy a mit az Egyesült Államok elnökei soha egyetlen nemzet fiaival sem tettek még meg, *Roosevelt* elnök a múlt hónap folyamán megjelent a new-yorki magyarok klubbjának estélyén, napnál fényesebben dokumentálva ezzel nemzetünk iránti meleg rokonszenvét, mely az én ügyemnek összehasonlíthatatlanul többet használ, mint a mennyit árthat ugyanannak néhány ottani magyar református lelkész, különben oly igen szomorú huzalkodása.

De talán félünk a megítéltetéstől, hogy idegen támogatást veszünk igénybe?!

Ugyan nézzük csak, ki tehetné ezt meg

ugy, hogy mi rá ne tudnánk ő reá is mutatni, mint a ki hasonlóképen cselekszik?!

Római katolikus testvéreink nem ítélnének meg bennünket, mikor tudvalevő dolog, hogy a fényes pápai szék támogatásához a maga péter-filléreivel az egész római katolikus világ hozzájárul.

A németek nem szólhatnak egy szót sem, hiszen én azonnal rámutatok a kaiserswerthi-diakonissa intézet hatalmas nagy épületeire, a melyeket *Dr. Fliedner Tódor* jobbára a Hollandiában, Nagybritanniában és Északamerikában maga által gyűjtött pénzekből emeltetett; avagy rámutatok a gazdag „*Gusztáv Adolf egyesület*“ példájára, mely külföldön is s éppen hazánkban is keresi és fel is találja a maga erőforrásait.

Sőt a gazdag Nagybritánia is a múlt évben az ő „*Britt- és Külföldi Bibliaterjesztő Társulata*“ jubileumi alapjához az egész világon s így hazánkban is gyűjtött, és pedig az a nagy társulat első sorban az angol nép dicsőségét és nagyságát zengi.

Maga az Északamerikai Egyesült Államok pedig a legkevésbé ítélné el bennünket, ha nála akarunk erőforrásokat nyitni meg egyetemünk felállíthatására. Hiszen mi ezer és sok tízezer embert adunk a hazánkból kivándorlók s éppen oda kivándorlók nagy seregében nekik, kik mindannyian az ő munkásaivá válván, az ő gazdagságát szaporítják, vagyonát nevelik, népességét emelik. Méltó dolog tehát, hogy ne csak mindig mi adjunk Amerikának, hanem Amerika is adjon nekünk. Vajjon hány millió dollárral tudná azt az Északamerikai Egyesült Államok nekünk visszafizetni, amit mi emberben már adtunk nekik?!

Nem szabad azt sem elfelejtenünk, hogy az angol nyelvű népek, — volt alkalmam tapasztalni, mikor közöttük laktam, — szeretik ha idegen nemzet fia az ő nyelvükön beszél hozzájuk, — szívesen hallgatják azt. Az angol nyelvű népek szeretnek és tudnak áldozni nagy kulturális célokra, de csak akkor adnak, ha megjelenik köztük az eszme hirdető apostola is. „Téglára nem adunk pénzt,“ — szokták ők mondani, — „de jöjjön el közénk egy ember egy eszme képviselőjében, s megnyitjuk számára erszényeinket. Ha aztán az eszme megvalósulhatásához épületre s ehez téglára van szükség — well! — használják fel pénzünket téglára is! De első az ember, az egyén, aki megjelenjen közöttünk, beszéljen hozzánk.“

Ez az ember, ez az egyén óhajtanék én lenni Északamerikában, hogy haza hozzam onnan a debreceni egyetem tanszék alapjait, ezeket az átvitt értelemben veendő téglákat; hogy

lehetőleg haza hozzam talán még a philosophiai fakultás részére szükséges gyűjteményekhez való pénzalapokat is.

De ha nem tudnék is ilyen nagy eredményt elérni, annyi pénzt, — ha Isten életemnek kedvez és erőmet megtartandja, — mindenesetre tudok gyűjteni, amennyiért végre is érdemes volt kimennem, s amennyi egyetemünk ügyét nagyon messze előreviszi. Az a jelentősége pedig mindenesetre meglesz az útamnak, hogy mindenütt mint magyar ember jelenvén meg, hazánk nevének híret terjesztem oly vidékein is az Egyesült Államoknak, hova azt még alig vitték el mások. E nemzeti missióm teljesítésére 9—10 hónapi szertejárásom alatt nagyon bőseges, száz és száz alkalmam fog lenni.

Nagy vállalat ez, jól tudom; át tudom látni mindazokat a nehézségeket, amelyekkel itthon s ama távoli földön meg kell küzdenem.

Nagy fáradsalmakkal leend e vállalat egybekötve, de én még, — Istené legyen érette a hála! — az „elfáradtam“ szót sohasem ejtettem ki ajkaimon. Nagy és nehéz misszió ez, s olyan fontos bizalmi küldetés, aminővel egészen ifju embert alig lehetne meg bízni s a minőt ismét roskadozó erejű ember vállára alig-alig lehetne rárakni. Én érzek magamban elég fizikai erőt arra, hogy meg tudjak küzdeni e feladattal.

Föl kell említenem azt is, — ha szinte tán mosolyra indítana is egyeseket, — hogy családom, feleségem és gyermekeim minden erőltetés nélkül hozzájárultak tervemhez, s a távolban járó családfőt az ő szerető szívök imádságának ereje kellőképen be tudja majd ajánlani a gondviselő nagy Isten kegyelmébe.

Nagy vállalatba kezdek, jól tudom. De

„*Gondolj merészet és nagyot,
És tedd rá éltedet!*“

Gondoskodni kell egy teljes évre való tanári helyettesítésemről. De ezt talán, az egy évi szabadságolást nem lesz nehéz megadni annak, aki Isten-adta erőinek mértéke szerint egyfolytában már 27 esztendő óta ül a tanszékén.

Meg kell állapodni abban, hogy ha egyáltalában megnyerem az engedélyt e vállalat kiviteléhez, a főiskolai és egyházkerületi hatóságok nevében és megbízásából, vagy egyszerűen csak tudtokkal és beleegyezésekkel végezzem-e munkámat? Én az előbbi szeretném és azt kérem, mert személyemtől abban a messze világban távol kell állani a gyanú esetleges árnyékának is, mert ott nekem egy nagy elvet és eszmét kell képviselnem, ahhoz pedig teljes hivatalossággal kiállított megbízó levél kell. A

főhatóságok egyszerü tudtával és beleegyezésével azok akarnak engemet útamra bocsátani, kik némi kételyekkel nézvén vállalkozásomra, úgy okoskodnak, hogy ezen föltétel mellett indulván el arra, az esetleges felsülés a fiaskó szégyene egyedül engemet fog érni. Legyen azonban mindenki meggyőződve arról, én is érek magamnak annyit, hogy kerülni igyekezzem minden erőmmel a szégyenletes fiaskót.

Nem foglalkozom azzal az ellenvetéssel, hogy esetleg teljesen eredménytelenül járhatom be azt a nagy útat, amikor tehát kárba vész fáradságom épen úgy, mint minden költségünk, — mert a teljes eredménytelenség lehetőségét kizárva látom akkor, mikor csak a kellő támogatás megnyerése felől való teljes biztosítás esetén fogok útamra indulni; de meg nem foglalkozom ezzel az ellenvetéssel azért sem, mert engemet annyira inspirált ez a gondolat, hogy rendületlenül bizom tervem sikerében. Az aztán örökkévaló igazság, hogy nem a skeptikusok, nem a pessimisták táborából szoktak szárnyra kelni a merészebb gondolatok, s nem is ezeké, hanem a küzdelemre merészen vállalkozó, a bízni tudó lelkeké, a józan optimistáké szokott lenni a győzelem pálmája.

Fontos, nagyon fontos mozzanat a pénz-kérdés, úti költségem kérdése. Azt senki sem kívánhatja és nem is kívánja tölem, hogy azt a hónapokra terjedő nagy útat a magam pénzén tegyem meg. Tanári fizetésem itthon maradó családom számára adatnék ki teljesen érintetlenül. Nekem pedig ott, hol egy Magyarországnál több mint 44-szerre nagyobb államszövetség területén államról-államra, városról-városra járva, tehát rengeteg sokat utazva, a legelőkelőbb családok köreit látogatva, tehát amaz óriási világvárosokban igen gyakran bérkocsira szorulva kell majd élnem; kinek azt az elvet kell ott képviselnem, hogy az ügy, amelyben járok, támogatásra szorult, de én, aki azért ott fáradozom, uri ember, Gróf Tisza Istvánnak egy más valakire alkalmazott szavai szerint „distinguished foreigner“ vagyok, — nekem ott egy év alatt 15—20000 koronára is szükségem lehet. Ennek a nagy akadálnak elhárításáról is gondoskodtam azonban. Reményem van ahhoz, hogy személyes jóakaróim, barátaim kölcsönképen összeraknak számomra 5000 koronát, amelyből megtehetem eléggé költséges előkészületeimet, kiutazhatom Amerikába, s megélhetek ott egy vagy két hónapig, amikor az első nagyobb összeget hazaküldvén, mondjuk: az 5000 korona tisztesét, ebből visszakapják pénzüket a kölcsönadók, kiknek neve zárt levélben az egyházkerü-

leti ügyészségnél lesz feltalálható, s ha már szükségem lenne rá, az egyházkerületi elnökség azután, szintén az érkezendő pénzekből minden további megbízás nélkül kiutalványozná részemre az útam további folytatásához szükséges összeget vagy összegeket is.

Fontos kérdés, hogy mily módon kezeljem a nálam begyülemző pénzeket. Erre nézve elfogadok minden kivihető, egyéni önérzetemet nem sértő útastást, jó tanácsot. Azt elképzelhetetlennek tartom, hogy egyáltalában még csak meg se is érintsek semmiféle, az egyetemnek szánt pénzt. Azt én nem hirdethetem, nem mondhatom ott, hogy aki velem beszélvén, adni akar egyetemünk részére valamit, én ahhoz nem nyúlhatok, hanem vigye azt, küldje azt a bankba s az által küldesse el Debrecenbe, — mert az gyanút is támaszthatna megbízhatóságom ellen s bizony mondom, sok pénzt is elveszitenénk vele, — de arra már csak személyi biztonságom érdekében is kötelezem magamat, hogy mihelyt valamivel nagyobb összeg egybegyül nálam, vagy hát esetleg azoknál, kik részemre a meetinget rendezik: a pénzt az illető város bankhivatala útján azonnal haza fogom küldeni vagy küldetni. Ismétlem azonban, hogy e tekintetben minden útastást és jó tanácsot elfogadok, a mely önérzetemet nem sérti.

Hogy az egy évből, — 1905. szeptember havában a lelkészképeségi vizsgálatok után indulnék el útamra, — hogy egy évből mennyit töltenék oda, azt egyelőre épen úgy nem tudom megmondani, mint a hogy teljesen képtelen vagyok már itthon a távol földön végzendő munkámról kész programot készíteni.

Bevetem majd magamat az amerikai angol nyelvű nagy társadalom tengervízének mélyeibe, hogy onnan számunkra való drága kincseket hozzak fel. Oda-oda dobom magamat egy-egy hullám játékszeréül, hogy sodorjon az át más vidékek partjaira, de vigyázok magamra, hogy sziklához ne vessen, vagy végtelenen el ne nyeljen az a hullám, — mert én haza akarok, s Isten segítségével haza is fogok jönni, mert én tanár akarok és én tanár fogok még lenni a debreceni egyetem theologiai fakultásán.

Ha Isten velem, kicsoda ellenem?!

Debrecen, 1905. március 5.

Csiky Lajos.

A debreceni protestáns egyetem.*

A Debr. Prot. Lap f. évi 7-ik számában Dr. Haendel Vilmos debreceni jogtanár újra feleleveníti ezt a kérdést. Nagyon helyesen. A szándék feltétlenül tiszteletreméltó, de alapos az aggodalom, hogy aligha vezet óhajtandó célra.

A szándék tiszteletreméltó azért, mert igazán szégyenletes dolog, hogy a hazai protestantizmus egyesült erővel sem volt képes még eddig odáig jutni, hogy a mely hazának közművelődése megteremtésében, fentartásában és emelésében mindenkor elsőrendű szerepe és érdeme volt: abban a magyar hazában, annak a protestantizmusnak egyeteme nincs. Többet mondok: egyetemen helyt sem adnak. A ki ezen a szégyenletes állapoton segíteni akar és igyekszik, annak a szándéka feltétlenül tiszteletreméltó. S most állapodjunk meg.

Azt írja Haendel dr. „Megvallom, gyakran tüdőm, sőt csudálkoztam is azon, hogy a Debrecenben fölállítandó protestáns egyetem eszméje aránylag oly csekély visszhangot keltett ágostai evangélikus hittestvéreink körében.“

Ennek a részvétlenségnek az okára a Prot. Egyház és Iskolai Lap mult évfolyamában rámutattam. A debreceni egyetem tervezetéről közzétett munkálatban nem protestáns, hanem kizárólag református főiskoláról van szó. Természetes, hogy egy ilyen tisztán felekezeti főiskola felállítását is óriási nyereségnek kell tartanunk. Nagy és őszinte örömmel nézzük, üdvözljük a testvérek törekvését és ha módot adnak rá, támogatjuk is a debreceni református egyetem érdekében megindított mozgalmat. Hatalmas lépés az ama szégyenletes elmaradás orvoslására, a melyről előbb szólottam, s mind, a kik hisszük és forgolódnak a protestáns szellemű szabad tudományos munkálkodásban, büszkeséggel nézünk a nemes szándéokra. Siettem a magam részéről ennek az örömmel, ennek az egyetértésnek kifejezést is adni. De egyuttal ép az egyetem felállítására irányuló mozgalom sikere érdekében tisztelettel rámutattam arra a hiányra is, a mely aztán a mi részünkről a buzgalom és az áldozatkészség hiányának az okául tudható be, hogy t. i. a debreceni protestáns egyetemet tisztán felekezeti alapokon kívánják megvalósítani.

Igaza van Haendel dr.-nak: „Elfogult, kiesinyes szempontok az ág. ev. egyházat nem irányíthatják.“ Helyes, nem irányították, ne is irányítsák soha. De

* A pozsonyi ev. theol. akadémiának tudós tanára, a debreceni prot. egyetem eszméjének buzgó előharcosa, már második ízben ad kifejezést azon nézetének, hogy ha a debreceni egyetem érdekében az ág. ev. testvérfelekezet támogatását meg akarják nyerni, az előkészítő munkálatokba is be kell vonnunk annak kitűnőségeit. A végrehajtó bizottságnak f. hó 6-ikán tartott gyűlése kielégítő feleletet adott a Raffay által felvetett kérdésre, midőn a bizottságba működésre felszólította a testvér protestánsok közül Zelenka püspököt, br. Prónay Gézát, Veress Józsefet és magát a cikkíró. De eleget tett az egyetem ügyének előkészítésére kiküldött bizottság már sokkal előbb is 1903. dec 17-iki alakuló gyűlésében, az Ihász Lajos ág. ev. felügyelő és Materny Lajos főesperes megválasztásával, kiket közreműködésre megnyert, s kik a végrehajtó bizottságnak kezdettől fogva tagjai. Nem hiányzik hát a mi részünkről ágostai ev. testvéreink közreműködésének a keresése. Reméljük is, hogy egyesült erővel nem fog elmaradni a siker sem, mely egyformán a mi protestánsok és a magyarság érdeke. Szerk.

viszont ezt figyelemébe kell ajánlanunk a debreceni egyetem előkészítő bizottságának is. Tisztelettel ajánlottam, hogy az egyetem érdekében az előkészítő bizottságba válasszák be az evang. egyház kiválóbb embereit is. Ajánlottam, hogy az egyetem érdekében az országos gyűjtést az evang. egyház körében is, evangélikus gyűjtőbizottság vezetése alatt indítsák meg. Ajánlottam, hogy az egyetem érdekében már a tervezetben határozottan körvonalozzák a közös protestáns jelleget, a tanszékek betöltésének módját és arányát mindkét egyház részére meghatározván.

Ez irányban tett kérdésekre azt a feleletet adta annak idején a Debr. Prot. Lap t. szerkesztője, hogy az evang. egyház Debrecenben annyi tanszéket állíthat majd fel, amennyit akar, s ezzel biztosítva lesz annak közös jellege.

Szerintem ez nem elég. Mindaddig, míg a tervezéstől kezdve az evang. egyháznak az egyetem létesítésébe kellő arányú befolyás és befolyhatás nem adatik, annak az egyetemnek a közösségről szó sem lehet. Mindaddig tehát az evang. egyház közössége nem láthat a debreceni egyetem felállítását célzó mozgalomban egyebet, mint a református testvéregyház tiszteletre, rokonérzésre és támogatásra is méltó, de bennünket csak közvetve érdeklő dicséretes törekvést.

Azt hiszem, hogy ha őszintén és elfogulatlanul és higgadtan ítéljük meg a helyzetet, ebben találhatjuk okát, de ebben aztán elegendő okát is találjuk annak, hogy a debreceni egyetem kérdése az evangélikus egyház körében mélyebb érdeklődést nem keltett fel. S azt hiszem, hogy ez a szükséges és törekvéshez méltó mélyebb érdeklődés azonnal felébred, mihelyt célt tűznek neki, és e cél szolgálatát az evang. egyház saját szempontjából is életbevágónak és szükségleteinek megfelelőnek ismeri fel. Mert igaza van abban is Haendel dr.-nak, hogy „belátás és az önzetlen áldozatkészség dolgában ág. evangélikus hitsorsosaim soha más felekezetüeknél hátrább nem maradnak.“ De, mert neki is vannak különös, történeti alapokon nyugvó céljai és érdekei, s mert neki is vannak a szívéhez nőtt s fejlesztésre váró intézményei: ha azt akarják, hogy a debreceni protestáns egyetem ügyét nálunk is felkarolják, akkor igyekezzenek azt csakugyan közös érdekűvé tenni s közös érdekűnek országszerte elismertetni. Ennek elérésére pedig előbb és nem utóbb kell megtörténnie annak, hogy „az ág. ev. egyház főhatóságainak a támogatása meglesz, megfelelő ingerentiája az egyetem kormányzására biztosítva volna.“ Ismételtlen ajánlom, mert én a debreceni protestáns egyetem felállításának ügyét igen fontosnak és kivihetőnek is tartom, ezért ajánlom ismételtlen, hogy előbb tessék bevenni a mozgalomba az egyházunk vezetőit, tessék körvonalozni, hogy a debreceni protestáns egyetem mily mértékben volna a miénknek is tekintetű és én szentül meg vagyok győződve róla, hogy az érdeklődés és az áldozatkészség a mi egyházunkban is azonnal fetámad és a debreceni testvérek lelkesedésének és buzgóságának építő munkatársra leend.

A mit Haendel dr. az evang. egyház most fennálló theologiai és jogi főiskoláiról mond, hogy azok „a tudománynak hatalmas lendületes szellemét, lélekemelő erejét“ megadni nem képesek s hogy „e tekintetben is jelenleg leghátrányosabb helyzetben az ág. ev. egyház van,“ azt minden polemia nélkül a stílus hatásossága szokott tulzásának minősíthetjük.

Én azt hiszem, a mi evang. főiskoláinknak semmi ben sincs okuk a más felekezetek hasonló természetű főiskolái mellett szégyenkezniök. S ezt Haendel dr. akár a képzés színvonalát, akár a tanerők egyéni értékét és irodalmi működését vegye is mértékadónak bizonyosan maga is el fogja ismerni.

De nem ez a fő, hanem a protestans egyetem. Annak elkészítése, az iránta való érdeklődés felkelése és ápolása maradjon csak folyton homloktérben. S álljon és maradjon úgy, hogy lássa mindenki tisztán egy a szent célt, mint a mozgás kereteit is. A társadalom mozdulására, az evangélikus közönség áldozatkészségére addig míg, egyházunk vezető körei meg nem mozdulnak, nem lehet számítani.

S tisztelettel kérdem, mikor és ki szólította fel az evang. egyház vezető köreit a debreceni közös protestans egyetem mindnyájunkra nézve egyaránt fontos ügyének felkarolására?

Raffay Sándor.

TANÜGY.

Református népiskoláink és az országos népoktatásügy 1903-ban.

(Folytatás és vége.)

Az állami népiskolák nemcsak az általános népműveltség emelését biztosítják, hanem a magyar nyelvnek az idegen ajkuak közt való terjesztését is nagyban előmozdítják. Ezen állítást a miniszter az 1900. évi népszámlálás adataival bizonyítja. A miniszter megbízásából a központi statisztikai hivatal 45 vár megye községeit két csoportba osztotta. Egyikbe azon községek és rendezett tanácsú városok osztatnak be, melyekben már 1890—1900 ig, vagy ezen évtized jelentékeny része alatt volt állami elemi iskola, a másik csoportba pedig azon községek és rendezett tanácsú városok, a melyekben állami elemi iskolák még egyáltalában nincsenek, vagy az 1890—1900-ig terjedő évtized alatt oly rövid ideig működtek, hogy azok hatása még 1900-ban nem volt érezhető. Az így készült összeállítás végeredménye az volt, hogy az állami iskolával bíró községek lakossága 1890-ben 1.054.072, 1900-ban pedig 1.239.448 volt. A magyarul beszélni tudók száma, bele értve úgy a magyar anyanyelvűeket, mint a magyarul beszélni tudó idegen ajkuakat ezen évtized alatt 42·24%-al az irni olvasni tudók száma ugyan annyival gyarapodott. Ellenben azon községekben, melyek állami iskolával nem bírtak, s a melyeknek összes népsége 1890-ben 9.038.599, 1900-ban pedig 9.742.094 volt, a magyarul beszélni tudók száma csak 15·12%-al, az irni és olvasni tudók száma pedig 26·87%-al szaporodott.

Ezek a számok is sokat mondanak, habár ezen számok az országos átlagot tüntetik fel. Azonban egyes vármegyékben még szebb eredmények állapíthatók meg. Így pl. Bihar megyének állami iskolával bíró községeiben a magyarul beszélni tudók száma 52·6%-al, míg a megye többi részeiben csak 12·8%-al gyarapodott. Ugyancsak Biharmegyében az irni és olvasni tudók száma az állami iskolával bíró köz-

ségekben 67·1%-al, az állami iskolával nem bíró községekben pedig csak 23%-al emelkedett.

Hogy milyen rohamosan terjedne a magyar nyelv a tisztán magyar tannyelvű iskolák segítségével, arra éppen abból a körülményből lehet biztosan következtetni, hogy fenti szép eredményt az állam aránylag kevés iskoláival érte el, mert még ez idő szerint a népiskolák jelentékeny részének tannyelve nem a magyar. Ugyanis 1903-ban népiskoláink közül 10,881 volt tisztán magyar tannyelvű, vagyis az összes népiskolák 62·74%-a. A 1902-ik évben 218-al szaporodott a magyar tannyelvű népiskolák száma, 1903-ban 199-el. Ezzel szemben magyarral vegyes tannyelvű volt 3349 iskola (19·31%), tisztán más tannyelvű volt magyar nyelv nélkül (melyekben a magyar nyelv csakis mint tantárgy szerepel) 3812 (17·95%). Vagyis a szomorú valóság az, hogy összes iskoláink egy ötödrészében a magyar nyelv csak mint tantárgy szerepel, másik ötödrészében pedig csak félig bir jogosultsággal. Természetes, hogy a hol a magyar nyelvet csak mint tantárgyat tanítják s esetleg rossz akaratból még mint ilyet is elhanyagolják, a magyar beszédre az elemi iskola meg nem taníthat senkit sem. Hogy ilyen természetű visszaélések előfordulnak bizonyítja az 1902. évi jelentés mely szerint a nem tisztán magyar tannyelvű iskolák 20·4%-ában a magyar nyelv tanítása megfelelő volt ugyan, de 2092 népiskolában vagyis az ilyen iskolák 12%-ában a magyar nyelvet nem tanították sikerrel.

A magyar nyelv tanítása ügyében alkotott törvények és kiadott rendeletek hatása alatt azt várnók, hogy a magyarul nem tudó tanítók száma rohamosan fogy. A kimutatás szerint keveset tudott magyarul 1176 tanító, vagyis az összesnek 3·88%-a, semmit se tudott magyarul 365 vagyis 1·22%. Magyarországon még ez idő szerint nyerhet alkalmazást olyan tanító is, aki magyarul nem tud. Nagyon is helyén van tehát az új népoktatási törvényjavaslatnak azon intézkedése, hogy az államérvényes oklevél kiállításához szükséges a magyar nyelvnek oktatóképeséggel való tudása. Sajnos lenne azonban, ha ezt sem hajtanák végre, úgy a mint ez az 1879: 18. t. cikkel is megtörtént.

A tanító és tanítóképző intézetek tannyelvéről szóló kimutatás is tanulságos a népoktatási törvény javaslat szempontjából. Ugyanis 34 tanító és 49 tanító-nőképző, vagyis összesen 83 intézet van, a melyekben a tanító vagy tanító-nőképzés folyik. Ezek közül 2 intézet tannyelve magyar és oláh, négynek tisztán oláh a tannyelve, kettőnek szerb, egynek német, 74 intézetben kizárólag magyar a tanítás nyelve. A 9 nem magyar tannyelvű tanítóképzőintézet éppen elégséges arra, hogy belátható hosszú ideig ne is remélhessük azt, hogy Magyarországon olyan férfiu, ki a magyar nyelvet nem bírja, elemi iskolában ne taníthasson.

A jövő tanító nemzedék tulnyomó része magyar ajkuak közül kerül ki. Ugyanis 9928 tanuló közül magyar volt 7408 (74·62%), német 942 (9·49%), tót 206 (3·08%), oláh 807 (8·13%), ruthén 110 (1·01%), horvát 28 (0·28%), szerb 275 (2·77%), egyéb 52 (0·52%).

A tanítóképzés színvonalának emelésére a tanítóképzőintézetek helyes szervezését tartja szükségesnek a miniszter. Az állami tanítóképzőintézetek a kor színvonalán állanak, megfelelő tanerőkkel vannak ellátva, felszerelésük is megfelelő, 30 tanulóval többet

egy osztályba nem vesznek fel, tehát egyénileg foglalkozhatnak tanítványaikkal. Ha az egy-egy tanulóra az intézet fentartás költségeiből eső átlag a tanítóképzés színvonalára enged következtetni, akkor jelentős adat az, mely szerint az állami tanítóképző intézetekben egy tanuló nevelése átlag 545 koronába, a tanítónőkészítő intézetekben pedig 512 koronába kerül. Ezzel szemben tanítóképzőintézetekben átlag 240 koronába kerül egy tanuló nevelése, a felekezeti tanítónőkészítőintézetekben ez az összeg leszáll 141 koronára. Ezek a számok bizonyítékaik annak, hogy a felekezeti tanító és tanítónőkészítő intézetek egy része alacsony színvonalalal bír, s a népoktatási törvény javaslatnak a tanító és tanítónőkészítő intézeti tanárok képesítésére vonatkozó rendelkezései szigorú végrehajtást igényelnek.

A miniszter egyelőre azért igyekezett a felekezeti tanítóképzőket versenyképesekké tenni, hogy a tanári illetmények kiegészítésére segílyt nyújtott s e célra az 1903 évi költségvetésben 25000 koronát vett fel. Ezen összeg legnagyobb részét a római és g. katolikus tanítóképző intézetek vették igénybe és csak azután jönnek esekély össszeggel a protestánsok. Jelzi azonban a miniszter, hogy a segílyt emelni fogja, mert csakis „a felekezeti képzőintézeti tanárok javadalmának évről évre való emelésével lehet-e képzők tanulmányi színvonalát emelni legalább olyan arányban, mint ezt korunk előre haladottsága igényli.” A középiskolák ilyen irányu segílyezésével célt ért a miniszter. Az állami segíly nélkül a felekezeti középiskolák legnagyobb része tengődött volna, vagy lassu sorvadás lett volna osztályrészük. Ugyanez a tengődés esete forog fenn sok felekezeti képző intézetnél s az államsegély lesz képes ezeket is versenyképesekké tenni. minnek jótékony hatása a következő tanítónemzedék magasabb színvonalu képzettségében fog kifejezést nyerni.

A népiskolákkal kapcsolatban az ifjusági egyesületek szervezése folyik. Ezekkel kapcsolatban ifjusági könyvtárak is keletkeznek. A népkönyvtárak szervezése is folyamatban van, 1902-ben 127 népkönyvtár volt. Az ifjusági egyesületek és népkönyvtárak szervezését figyelemmel kellene kísérni, mert bár a felekezeti szempont előtérbe helyezése nem célszerű ott, ahol arra szükség nincs, de a ki a könyvek építő vagy romboló hatását ismeri, indokoltnak tartja azt az óhajt, hogy egyházaink emberei örködjének a felett, hogy a könyvtárak gyarapítására egyházunk érdekével ellentétes irányban ne történjék.

Paedagogus.

KÖZÉLETÜNK.

A debreceni protestáns egyetem központi bizottságának gyűlése.

A debreceni egyetem ügyének minden szálai e bizottság kezében futnak össze, melyet az egyházkerület 1903. nov. gyűlésén szervezett.

E bizottság március 6-án tartotta ülését gr. Dégenfeld József főgondnok elnöklete alatt a debrecenben lakó tagok részvételével. Kimaradásukat kimmentették gróf Tisza István, br. Bánffy Dezső, Sem-

sey Andor, Széll Kálmán, Ihász Lajos. A jelen voltak első sorban a bizottság jegyzőjének jelentését hallgatták meg és annak javaslatai alapján tárgyaltak.

Elhatározták, hogy a testvér prot. felekezet érdeklődő kitünőségeit is felszólítják a debreceni prot. egyetem ügyeiben való előkészítő közreműködésre és tagokul megválasztották Zelenka Pál püspököt, br. Podmaniczky Gézá, Veress József országgyűlési képviselőt, Raffay Sándor theol. tanárt és Szemere Miklóst, ki az egyetem decentralizációja és prot. egyetem eszméje mellett eddig is szót emelt.

A bizottság tanácskozásai közül kettő emelkedett ki különösebben. Az egyik az egyetemi bizottságok szervezése, programja és az egyetemi agitációnak az alföldi nagyobb városokra való kiterjesztése. Célja ez agitációnak az eszme propagálása mellett, tanszéki alapítványok létesítése.

A másik fontos tárgy az egyetem, illetve a bölcsészeti fakultás kiépítése és fokozatos kiegészítése tárgyában a szükséges lépések megtétele, illetve újabb tanszékek felállítására való javaslatétel.

Erre vonatkozólag a bizottság elhatározta, hogy a bölcsészeti fakultás felhasználható jövedelméhez képest egyelőre 7 tanszék rendszeresítsék és a jövő isk. évre már 3 tanszék be is töltsék. E három tanszékre Eröss Lajos elfogadott indítványa szerint *Biró Lajosnak* (természetrájs és muzeum) dr. *Dézső Lajosnak* (magyar irodalom) dr. *Fiók Károlynak* (classica philologia és összehasonlító nyelvészet) a megnyerését óhajtja a bizottság.

Tárgyaltatt a debreceni és hajdumegyei egyetemi nagybizottság jelentése is és a bizottság tudomásul vette a hajdu megyei és debrecen és vidéki pénzintézetek által alapítandó tanszékek ügyében eddig tett munkálatokat is felkérte az e célból kiküldötteket a további lépések megtételére.

Végül a folyó ügyeket intézte el a bizottság s tudomásul vette az egyetem céljaira beérkezett újabb alapítványokat és nagyobb adományokat. Ezek Hegyi Mihályné alapítványa 42.000 k., Biró Lajos alapítványa 1027 k., Turkeve alapítványa 1000 k., Szováthé 2000 k., Karcagi ref. egyház 1000 k. s a hódmezővásárhelyi gyűjtés (eddig 2000 k. körül,) az ér-mihályfalvai 250 k.)

Köszönettel fogadtattott a Hoffmann és Kronovitz nyomda cég ajánlata a szükséges nyomtatványok ingyenes kiállítására iránt.

Mind lélek emelő dolgok, de a legfőbb az, hogy a nagy munkához, a tényleges építéshez hozzá kezdtek s nem sokára láthatjuk a tervezgetések mellett, mint emelkedik és épül a debreceni prot. egyetem. Vajha minél előbb látnánk már annak kibontakozó körvonalait. Elég volt a beszéd, tettek, tettek szükségessé s ime valahára azokat is meglátjuk. Az eddigi lépések azonban még mindig elég batoratlanok s a 3 tanszék kezdetnek is kevés. Az egyházkerület legyen bátrabb, állítsa fel mindazt, a mire alapja van. Elő emberek nem a takarékbba elhelyezett tőkék teremtik meg az egyetemet!

—
Esdő szó.

170—1904.

Szilágy megye *Szeödemeter* kicsiny falujának — mint általánosan tudva van, — nem közönséges nevezetesség jutott osztályrészül abban, hogy a művei-

ben halhatatlan író, a „Hymnus“ szerzőjét, *Kölcsey Ferenczet* mondhatja szülőtte fiának.

A nagyobbára oláhajku községben magyar ref. Anyaszentegyházunknak a múltban virágzó kis gyülekezete volt s ez — kebelén egynehány nemesi család tagjaival — a magyarságnak e fenyegetett ponton hű őrállójaként, nyelvünkben rejlő féltett kincsünknek egyetlen védelmezőjeként szerepelt.

Sajnos, a virágzást csakhamar a hervadás, a pusztulás váltotta fel. Elpusztultak a régi udvarházak; lakói el — kiszéledtek, vagy mostoha sorsban tengődtek s ma már csak édes magyar nyelvök, kálvinista hitök minden kincsök, egyházuk iránt jó cselekedetekkel ezt sem mutatják meg. — Innen van, hogy templomunk fala csak omladoz, csak szakadoz s véle a magyar Sion; és innen az is, hogy Kölcsey Ferencz születése helyén a magyar nemzeti fény lobogását hiába keressük!

Ref. Anyaszentegyházunk s a véle azonos magyarság magasztos céljainak érdekében emeljük azért fel esdő szavunkat s küldjük minden nemesen érező szivhez el, kérve, hogy kegyes adományokkal e pusztuló kis gyülekezetet romjai megépítésében s ezzel az imént jelzett cél megvalósításában megsegíteni kegyesen sziveskedjenek.

„*Messse tekints; a pálya kicsiny, túl rajta nagyobb vár!*“ (*Kölcsey*).

A kegyes adományokat, — melyeket hálás köszönettel veszünk s nyilvánosan nyugtázunk, — „Ref. körlelkészi hivatal, Pele, u. p. Érkőrös“ kérjük címezni.

Hitrokoni szeretettel vagyunk

Szeődemeter.

Kovács Zsigmond,

ev. ref. körlelkész.

2411—1904.

Nemzetiségi és protestáns missiót teljesítő, letette szegény szeődemeteri egyházközségünket, hol a Kölcsey bölcsője ringott, templomépítési szent törekvésében melegen ajánlom a kegyes adakozók áldozatkész jóindulatába.

Isten, aki a jócselekedeteket látja titkon, megfizet azért nyilván!

Zovány.

(P. H.)

Viski Pál

esperes.

5213—1904.

Szeődemeteri egyházközségünk fenti kérését atyafiságos szeretettel ajánljuk áldozni kész és képes hitsorsosaink jóakaratu figyelmébe.

Kolozsvárt.

(P. H.)

Bartók György

ev. ref. püspök, elnök.

Maksay János

titkár h.

IRODALOM.

Egy érdekes füzet.

A mai napon egy érdekes füzet hagyta el a sajtót, *Faragó Györgynek* e lapokban már jelzett „*Évangéliom szerint reformált hitvédelem az újrakeresztelkedő baptisták ellen*“ című újabb műve. Végig tanulmányozván e füzetet, lelkiismeretem indít arra, hogy lelkésztársaim figyelmét különösebben is felhívjam e füzetre, melynek ott, hol a szekták rombolnak — nagy hasznát fogják venni. Gyakorlatban tapasztaltam, hogy a legerőteljesebb beszédünkkel sok esetben nem érünk el annyi eredményt, mintha egy alkalmas füzetet adunk az illetők kezébe. A mi beszédünket — fájdalom — bizalmatlanul fogadják s úgy tekintik, mint a mit vagy a magunk érdekében, vagy csak kötelességből mondottunk. *Faragó György* e munkájának vannak oly részletei, melyek lehetetlen, hogy eltéveszteni hatásukat. Ott van például mikor a baptista, meg a református egyházi adó összegét összehasonlítja. Ő, mint baptista évenként, egyszerű vagyontalan iparos segéd léttére fizetett 162 koronát, s ma, mint református ember ugyanazon iparágat üzve fizet 3 koronát. Vagy mikor a baptisták és nazarénusok hirhedt fenytékénél kimutatja az ő gyakorlatuk bibliaellenes voltát s feltünteti, hogy az egész eljárás alapja a merő külsőségen alapszik, holott, ha tudnánk, egyedül csak a belsőt kellene néznünk.

Érdekes különben már maga a füzet létrejött is *Faragó Gy.* egy faluba összekerült egy hányaveti bőbeszédű „*próféta nő*“ vel. Úgyesen elmondhatja vele sorra az általuk felhozni szokott kifogásokat, aztán ott nyomban a jelenlevők előtt megfelel minden kifogásra a biblia szerint. Ez a beszélgetés teljesen az eredetinek megfelelőleg van itt leírva, könnyen érthetően. Mindenütt meggyőző erővel tünik ki belőle, hogy a mit mond — mint átélt dolgot mondja el, saját szomorú tapasztalatából.

Fel kell használnunk e füzetet, melynek ára 20 fillér, 10 példány rendelésénél portomentesen, 100 példány rendelésénél féláron és portomentesen küldi a szerző, kinek címe: *Erzsébet-út 21. szám Debrecen.*

Én egy alkalommal ilyen munkát akartam terjeszteni, nem tudtam eladni 3 példánynál többet. Egyszer előterjesztettem a presbiteriumba, hogy ilyen munkát minden presbiternek ismerni kellene — rendeljünk az egyház pénztárából annyi példányt, a hány presbiter van. Elhatározták. Két hét múlva már jöttek panaszkodni, hogy csaknem mindegyiküktől ellopták. Hadd vigyék. Adtam helyette mindegyiknek másikat. Hát ezek a füzetek se fognak egy családnál maradni, hanem majd mennek házról házra s tanítják embereinket, olyanokat, akiket mi esztendőbe egyszer se tanítunk a templomban — mert oda nem jönnek.

Ismételve ajánlom lelkésztársaim figyelmébe ez érdekes füzetet, bár minél több volna e fajta munka kezünk között, ilyenekből semmennyi se volna sok.

Zhor.

KÜLFÖLD.

Német egyházi szemle.

A reform. katolikusok lassanként kezdenek magukhoz térni azon csapás után, a melyet Keppler püspök és a vele egyformán gondolkozók ezen liberális irányzatra mértek. Sőt a legutóbbi időben számos jelét mutatják életképességöknek. A múlt év május 14-én Münchenben a vallási és a kulturális haladás ápolására társulatot alapítottak, a melynek ama jelszó hangoztatásával „Kraus nem engedjük meghalni.” Kraus egyesület címet adtak.* Ez az egyesület aztán kidolgozta a munkatervét, valamint szabályzatát, továbbá egy könyvtárt alapított. Az egyesület organuma a „Huszadik század.” Pártfogói között szerepel két külföldi érsek is. Az egyesület célja az, hogy a keresztyénséget bensőbbé tegye s a vallásos élet ápolása mellett megőrizze a német nemzeti sajátosságot végül pedig békét létesítsen a különböző telekezetek között. Érdekes hogy a Kraus egyesületnek protestánsok is lehetnek kültagjai. Kulturális téren teljes szabadságra s a tudomány korlátlan ápolására törekszik. Különösen fontos feladatnak látszik az egyesület előtt a német polgárságnak föl-szabadítása a papi gyámság alól. Tekintve azt, hogy a papok tekintélyüket, valamint a kegyzereket bizonyos politikai program támogatására használják, a Kraustársaság minden felekezeti alapon álló politikai pártnak ellene van.

Újabban ismét támadást kíséreltek meg a reform. katolikusok ellen az úgy nevezett Merkle-Berlichingen eset alkalmával. Tudvalevőleg Berlichingen néhány előadást tartott a melyeket azután füzetekben is kiadott. Természetesen ezen előadások ellen, a melyek a leggyalázatosabb hangon szóltak a dicső reformátorról, Beyhl a würzburgi prot. népiskola tanítója igen heves támadást intézett „Ultramontán történelmi hazugságok” című röpiratában. A dolog az ottani törvényszék elé kerülvén szakértőül Merkle katolikus egyháztörténészt hívták fel, a ki bátran kijelentette, hogy Berlichingen történelmi tanulmányai nem vehetők komolyan s különösen kutforrásai meg nem állhatnak és hogy ha Berlichingen tudós volna, célzatos hamisításról lehetne beszélni; így egyszerűen a felületesség és könnyelműség vádjával illelhető. Ellenben a Beyhlé komoly tudományos munka. A törvényszék magáévá tette a Merkle véleményét. Ezen bátor és igazmondó eljárásáért a klerikális lapok hevesen megtámadták Merklét, úgy hogy a törvényszék előtt nyilvánított véleményét kénytelen volt egy füzetben kiadni. Ezen irat egyes kitételeiért a würzburgi püspök maga elé hívatta Merklét s a mellett a hozzá közel álló lapokban is erősen megtámadtatta. Végre azonban a katolikus párt komolyabb férfiainak be kellett látni, hogy Merkle helyesen ítélte a jezsuita Berlichingen felől, a midőn így nyilatkozott: „vagy hiányzik Berlichingen-nél minden tudományos iskolázás és methodus s így minden alap nélkül könnyelműen dolgozott vagy tudományos hamisító. A törvényszéki tárgyalásnál az első alternatívát tételtem föl, mint szelidebbet Merkle irata: „Reformáció, történelmi vitakérdések,” világosan bizonyítja, hogy a reform. katolikusok

* Lásd Debr. Prot. Lap 1902. évi 48. és 50. számát, a hol a reform. katolicizmust részletesen ismerttettem.

részéről milyen másképen folyik a tudományos kutatás, mint az ultramontán történészeknél.

A katolikusok egyébiránt évről-évre igen sokat veszítenek hűveikből a vegyes házasságok folytán. Hivatalosan ki van mutatva, hogy Berlinben és Brandenburgban a vegyes házasságok száma a protestánsok javára köttetett. A katolikus optimisták természetesen titkolni akarják s az így elő állott veszteséget a bevándoroltak számával akarják kipótolni. A valóságot azonban nem lehet meghamisítani

* * *

Két évvel ezelőtt tartották meg Svájcban Görber németbirodalmi képviselő elnöklété alatt az első katolikus gyűlést, a melynek eredményeül tekinthető azon tény, hogy 1904. nov. 22-én megalakult a svájci katolikus népegyesület. Ez az egyesület oly formán jött létre, hogy az eddigi katolikus egyesület 30 ezer, a férfiak és munkások egyesülete 6000, a Fédération romande catholique 4000 taggal csatlakozott egymáshoz. Az egyesület célja a katolikus hit megtartása az egyház szabadságának megvédése, a vallásos meggyőződésnek megfelelő állás foglalás a politikai életben, a munkás osztály socialis támogatása stb.

A központi bizottság, a melybe a svájci püspökök hat képviselőt küldenek hat osztályt foglal magában: Belmissió, socialis kérdés, caritas, nevelés tudomány és művészet, sajtó. A három egyesület fúziója nem ment olyan könnyen. A socialis kérdés okozott sok nekézséget. Svájcban, valamint a németbirodalomban kétféle irányzat van a munkás szövetkezetek illetőleg, az egyik neutralis, a másik konfessionalis. Amaz úgynevezett keresztyén sociologokból áll, emez a keresztyén social nevezetet viseli. A sociologok vállalva munkálkodnak a svájci munkás szövetségben létesített szövetkezetekkel, a melyek semlegesek a socialdemokratia vezetése alatt. 1899-ben a szövetséget oly feltétel alatt kötötték meg, hogy ezután felekezeti alapon ne létesítsenek egyleteket. A klerikálisok azonban nem tartották be ezt az ígéretet, úgy hogy e miatt már heves viták voltak a sociologok és a munkás vezetők között. A svájci munkás szövetkezet a luzerni husvétii kongressuson 1904-ben a felekezeti szövetkezetek feloszlását követelte. Hogy milyen állást foglal el a népegyesület e tekintetben, még nem tudjuk.

A római katolikusok nagy figyelmet fordítanak a szórványok felé. „A szórványokban van a mi jövőnk.” Kedveltebb szólásmód ez svájcban is. Egy gyűlésen így nyilatkozott egyik katolikus pap: „A világforgalom a katolikusokat mindenütt a máshitűek közzé vezeti, hogy ott az egyházba való visszatérést, az egység visszállítását előkészítsék, a mely Krisztus mondása szerint a népeket egy akolban egy pásztor alatt összegyűjti.” Valóban az utolsó évtizedekben a felekezeti téren érdekes alakulás állott elő svájcban. 10 kantonnak nincsen már egyetlenegy községe sem, a melyben kizárólag katolikusok vagy protestánsok laktának. A 3000 politikai községnek csak hatodrésszében uralkodik kizárólag egy felekezet. Községek katolikusok nélkül van a „Protestant.” 1904. évi 26. száma szerint Beon (98), Freiburg (5), Baselland (4), Schaffhausen (4), Graubünden (12), Argau (5), Waadt (16). Község reformátusok nélkül: Bern (6), Luzern (3), Uri (2), Schwyz (4), Nidwalden (1), Freiburg (15), St. Gallen (1), Graubünden (42), Aargau (6), Tessin (182), és Wallis

(101). December 1-én 1900-ban volt Svájcban 19,16121 protestáns és 13,79,700 katolikus, 12,263 zsidó s 7,359 máshitű vagy felekezetenküli. Az 1888-iki népszámlálás óta a zsidók 46%-el, a katolikusok 15 s a protestánsok 12%-el szaporodtak. A katolikusok szaporodása azon körülményből magyarázható, hogy Franciaországból különösen Genf vidékén igen sokan telepednek le Svájcban.

* * *

Németországon a socialdemokratáknál az egyházi kérdés fölötti vita új stadiumba jutott. Be kell látniok a socialdemokratáknak, hogy ezzel a mondással: „A vallás magánügy,” nem sokra mennek. Az egyház elvégre még mindig fontos socialis és politikai tényező. A socialisták folyóiratának októberi számában Dr. Arons Leo a következőket írja:

„A socialdemokratia előtt újabb kilátásokban gazdag feladat tárul fel. Az egyház rettenetes reaktionarius hatalma, bármely képtelennek is hangozzék a nagy köröknek vele szemben elfoglalt közönységén alapszik. A egyház kormányzatában, a zsinatokon, mindenütt kizárólag a conservativ elemek érvényesülnek és alakilag az így alakult egyháznak joga van a nép hatalmas többségének a nevében beszélni. amennyiben az, tisztán külsőleg tekintve az egyházhoz tartozik és az ellenmondás az egyházon belől elenyésző. A socialdemokratia ama mondást, hogy a vallás magánügy oly komolyan és oly tapintatosan fogja fel, hogy soha sem tanácsolja az országos egyházból való kilépést, bár ezzel a vallás ellen semmiféle támadást nem intézne. Minden socialdemokratának, a ki valamely egyházhoz tartozik kötelességévé kell tennünk, hogy az egyházi szervezeten belől ereje szerint tiltakozzék az egyháznak mindenféle reaktionarus törekvése ellen. Bizzuk reá az egyes emberekre, hogy teljesíteni akarják-e ezt a követelést vagy pedig hátat fordítanak az egyháznak. A mit követelhetünk, az a közönység meg szüntetése, a melyből kizárólag a reactio hiveinek van a haszna. A ki ezen az uton szilárd elhatározással halad, úgy sikeresen ellenállhat minden egyházi törekvésnek.”

Ezen cikk alapján a szóban forgó kérdés birható tárgyalás alá vétetett egyik berlini socialis nagy gyűlésen, sőt érdekes eszmecsere folytattak arról a porosz socialdemokrata pártgyűlésen is. Az egyes szónokok állásfoglalása nagyon különböző volt. Wittrich Arons fölfogása szerint beszélt. Döring (Berlin) az egyházból való kilépés mellett beszélt. Sokan mellékkörülményre való tekintetből nem lép ki. Az egyik fiából altisztet akar csinálni, a másik leányának a házasságát nem akarja elrontani a harmadik tekintettel van anyósára. Az ilyen mellék tekinteteknek nem kellene érvényesülni. Zubeil képviselő (Berlin) szintén azon véleménynek adott kifejezést, hogy az egyházat a vele való összeköttetéssel nem kellene még jobban erősíteni. Mások utaltak arra, hogy a hiveknek széleskörű jogok van az egyházi választásoknál. Mindenesetre ez a kérdés: Vagy kilépés az egyházból vagy az egyházi életben fogja foglalkoztatni a socialdemokrátiát.

Nagy szerepet játszott ezen a gyűlésen a felekezeti iskola kérdése. Dr. Arons különösen azt emelte ki, hogy a népiskolában a sok vallás óra nagy hátrányára van többi tárgyknak különben is a sok vallástani anyagnak könyvnélkül való tanulása által

még nem lehet a vallásos érzelmet megteremteni. A vitában egyébiránt megoszlottak a vélemények a felől hogy vajjon a hazafias vallásos nevelés vagy a socialismusra való nevelés okoz-e nagyobb kárt.

Hiene képviselő egészen más hurokat pengetett: A vallásoktatás kiküszöbölése az iskolából még nem a legfőbb bölcsesség, bárha a mostani vallásoktatás sokkal károsabb mintha egyáltalában semmi féle vallásoktatás nem volna. A vallás szükséges volta minden embernél meg van. A vallás az emberi lélek legfontosabb produktumai közé tartozik. A ember szellem korábbi történelme nagyobb részt vallástörténelem. Ezért van az, hogy az esketésnél, a kersztelésnél és a konfirmationál az egyház az embert hatalmába ejti. Ezért ilyen fontos térre való oktatást nem szabad egyedül az egyházra bízunk. A vallás e mellett erkölcsi alapelveket is tartalmaz. Másfelől befolyása volt a művészetre is. Azért a mellett vagyok; hogy a népiskolában a vallástörténelemre az erkölcsstanra és a művészet ápolására súlyt kell helyeznünk.

Természetesen ezen álláspontnak számos ellenzője akadt, de jellemző hogy míg ezelőtt a vallás meg nem érdemelt támadásoknak volt kitéve, most a vita egészen tárgyilagosan folyt. Bár többen Heine mellett foglaltak állást, indítványa néhány szótöbbséggel elbukott. A vitából azonban azt a meggyőződést merithetjük, hogy a socialdemokratia a vallást többé nem részesíti olyan indokolatlan megtámadásban.

* * *

Az afrikai Herero lázadás Németország egyházi életében is éreztette hatását, a mennyiben ebből kifolyólag Bülow birodalmi kancellár és a rajnai missió egyesület között érdekes vita fejlődött ki. Ugyanis 1904. május 9-én a németbirodalmi gyűlésen a missionariusokra vonatkozólag a következőket mondotta gróf Bülow: „Bármily tisztelettel is viseltessem a missionariusokkal szemben. mégis a legnagyobb sajnálatomat kell kifejeznem a felett, hogy éppen abban a pillanatban, a midőn oly sok német esett áldozatul a barbárságnak, nem állottak egészen kifogástalanul honfitársaik oldalán. Nem helyeselhetem sem a németek és a hererokkal szemben való semleges maguktartását de másfelől vádló gyanánt sem akarok felépni.”

Ezen nyilatkozat folytán a rajnai missiói társulat levelet intézett Bülow kancellárhoz, a melyben a többek között a következőket mondja: „Excellentiád a fölött való sajnálkozásának ad kifejezést, hogy mi nem állottunk honfitársaink oldalán. Ugy hisszük, hogy itt sajnálatos tévedés forog fent. Először a mi hittérítőink nemcsak a lázadás következtében, hanem évek előtt illetékes helyen sokszor panaszkodtunk az itteni visszás állapotok, különösen pedig a kereskedelmi dolgok fölött. A lázadás kezdetén, a midőn mindenki az oly váratlanul fellépett esemény indoka után kérdezősködött tehát azon időpontban, a midőn mi még nem nyilatkoztuk a különböző pártok lapjai a cserekereskedésről sokkal élesebb hangon nyilatkoztak, mint mi s azt egyenes összeköttetésbe hozták a lázadással.

Természetesen mi is felszólítottuk hittérítőinket hogy behatározottan nyilatkozzanak a felől vajjon szerintök mi volt az oka a felkelésnek. Az eképpen beküldött véleménynyilvánításokat szabály szerint nem tettük

közzé, hanem a gyarmatügyosztályhoz küldtük be... Excellentiád ennél fogva megfejtethi, hogy bennünket fájdalmasan érint, ha éppen a legmagassabb helyről oly nyilatkozat történik felőlünk, a mely esetleg téves világitásban tünteti fel hazaszeretetünket."

Bülow erre levelet intézett a rajnai missió igazgatóságához s mentegetni kezdte magát, hogy az ő vádja csak egyes hittérítőkre vonatkozik, nem pedig valamennyire. Sőt a midőn tudomására jutott a kancellárnak, hogy a missioi társulat minden lehető elkövetet a béke érdekében, Berlinből 1904. december 8-án igen barátságos levelet írt Haussleiterhez, a missiótársulat felügyelőjéhez, a melyben hangsúlyozza, hogy a missiotársulat a leghivatottabb a béke helyreállítására a mennyiben a hittérítők évek hosszú során megismerték a bentszülöttek szokásait és erköleseit. Szóval a mint látjuk, Bülow és a missiótársulat között szent a béke.

* * *

Igen nagy port vert fel egész Németországban Fischer berlini lelkész esete. Fischer a múlt év október 5-én a protestáns gyűlésen a következő tárgyról tartott felolvasást: „A keresztyéntan a theologiai tudományok jelenlegi állása szerint.”* Október 7-én a „Reichsbote“-ben egy a protestáns gyűlés irodája által kiadott tudósítás alapján egy cikk jelent meg, a mely az olyan fejtegetéseket, mint amelyeket Fischer a fentnevezett ultraliberalis értekezésében tett egy lelkésznek nem méltónak jelezte. Sőt a cikk utalt azokra a tiltakozásokra a melyekkel Fischernek egyháztanellenes magatartása miatt a meghívása 13 évvel ezelőtt találkozott. Okt. 16-án pedig egyik egyháztanácsos fejezte ki megbotránkozását a „Sonntagsfreund“-ban a kérdéses értekezés egyes kitételei ellen. November 19-én folyt le az első tiltakozó gyűlés Fischer ellen. Stoecker szólt általánosságban erről a tárgyról: A protestáns egyesület és az evangélikus egyház. Megtámadta beszédében az egyházi liberálismust fölmutatta, hogy jelen esetben az egyházfegyelmet kellene gyakorolni. Egyébiránt a gyűlés a következő határozatot hozta: „Ha a Fischer lelkész által a protestáns gyűlésen tett kijelentések a moden theologia alapján állanak, akkor ez a theologia a prot. egyház fennállásával nem egyeztethető össze azért vagy ki kell válnia abból vagy ki kell választatni. Az ilyen theologia nem egyeztethető össze az evangélikus egyház alapelveivel.”

Okt. 30-án Bunke lelkész a „Reformation” lapban az egyházfegyelem alkalmazását követeli Fischer ellen. Ugyan ezt tette a „Kreuzzeitung” megtoldva a következővel: „Fischer mint a porosz egyház lelkésze durván megsértette kötelességét. Ha valahol, úgy most szükséges az egyházfegyelem alkalmazása...”

A második tiltakozó gyűlés nov. 25-én folyt le a hol Pfeiffer lelkész előadta, hogy Fischer föllépése milyen kihívó. Fischer ugyanis értekezésében kijelentette, miszerint a kijelentés világa a modern öntudat előtt megsemmisült Tehát Isten nem jelenti ki magát. Fischer szerint tehát a keresztyénség sem kijelentett vallás, ha nem mythologia. A bibliának csak a történész előtt volna értéke, nem pedig zsinórmértékül szolgálna a hitre nézve stb. Ezen gyűlés szintén tiltakozó iratot adott ki, a melyben el-

íteli Fischer eljárását s hitvallást tesz a Jézusban nyert kijelentésről.

Három nappal később nov. 28-án a Szent Márkus egyház világi tagjai — tudvalevőleg ezen egyházban szolgál Fischer — szintén nyilatkozatot adtak ki s elítélték lelkészöket, a ki megsérti azt a hitet, a melyben keresztteltek, a melyben konfirmáltak. Miután Fischer eme nyilatkozatot teljesen figyelmen kívül hagyta s arra nem felelt feljelentették őt a királyi konsistoriumnak.

A harmadik tiltakozó népgyűlésen, a melyen 1500-an voltak jelen december 14-én folyt le. Lasson lelkész ismertette részletesen az ügyet s hasonlóképen a konsistoriumhoz intéztek egy beadványt.

Az ügy természetesen még nincs elintézve. Mindenesetre már eddigi meghurcoltatása is Fischernek, fényes elégtétel a hívek megsértett hitvallásáért.

Veress István.

KÜLÖNFÉLÉK.

A püspöktől.

584—1905. sz.

A nagytiszteletű esperes uraknak.

A folyó évi március hó 16-án Budapesten újból megnyitandó zsinatra a meghívó leveleket és időleges igazolványokat midőn továbbbi sürgős intézkedésre nagytiszt. esperes urhoz megküldöm, az egyházmegyéjéből esetleg még most először menő pöttagnak méltóztassék tudomására hozni, hogy igazoló levelét a zsinat megnyitása alkalmával nagytiszteletű Sass Béla zsinati jegyző urtól fogja megkapni.

Teljes tisztelettel vagyok

Debrecen, 1905. március hó 6-án.

Kiss Áron
püspök.

Templomi szemle.

Múlt heti tudósítóink nem számoltak be a templomi eseményekről. Mindössze annyit tudunk, hogy Dicsőffy József, Urai Sándor püspöki segédlelkész, Szele György és K. Tóth Kálmán szolgáltak. Nincs más e szerint hátra, minthogy a tavalyi ez időtájt tartott predikációkat elővegyük. Ezek közül különösebben kettő aktualis. Mind a kettőt Jánossy Zoltán mondta. Az egyik egy március 15-iki beszéd s az a vezérlő gondolata, hogy a politikai szabadság eszméknek Krisztus és az evangéliom ad benső tartalmat. A szónok ugyan e tételt csak a sajtó szabadságra alkalmazza, de olyan termékeny gondolat az, mely az egész nagy szabadság mozgalomba bevilágít. Rendkívül érdekes és

* Lásd Debr. Prot. Lap 1904. évi 51. szám 794. l.

megkapó már a beszéd bevezetése is, melyben a szónok azon kérdést veti fel, hogy forradalom volt-e a márc. 15-ike és a nagy küzdelem, vagy szabadságharc? Ha szabadságharc, akkor természetes, ha forradalom, akkor jogosult önvédelem, mert törvényes, de igazságtalan állapotok megváltoztatására törekedett. A beszéd különben Csel. 4. 13. épül fel és azt bizonyítja, hogy igazi sajtószabadság 1. Jézus nélkül nincsen, 2. csak Jézussal lehetséges. A szónok fel fogása teljesen jogos. A sajtószabadságnak ugyanis nem lehetnek csak morális korlátai.

A Jánosi második beszéde Kossuth Lajos halála napjának 10-ik évfordulóján mondatott el. Alapigéje Jer. 15. 20. „Adlak téged e népnek erős ércbástyául és viaskodnak ellened; de nem győzhetnek meg téged, mert veled vagyok.“ A beszéd címe: „Két érc bástya.“ Ez a két ércbástya Jeremiás és Kossuth, a két próféta. Az igazságnak erős védelmezője mind a kettő, s mind a kettő próféta. A kettő közti párhuzam adja a beszéd tartalmát. Jeremiás és Kossuth is az ösök tiszta vallását védelmezte, a tiszta hit és erkölcs politikáját hirdette. Jeremiás Egyiptom, Kossuth Ausztria ellen. Mindkettő az igazságot kereste személyválogatás nélkül fent és alant. Ebben egyeznek, de különböznek abban, hogy az ó-szövetségi próféta csöndes megnyugvást és hódolatot sürgetett, Kossuth pedig a nemzeti ellenállást szervezte. Jeremiás a harc bukása után kétségbeesett, Kossuth a szabadságharc elbukása után fentartotta a hitet nemzetében. Megkapó bevezetés nyitja meg a gyönyörű beszédet és emelkedett befejezés zárja be. Ehez az ismertetéshez még csak azt tesszük hozzá, hogy mind a két beszéd nyomtatásban is megjelent és a szerzőnél kapható. A 30-30 fillérnyi árból bejövő összeg jótékony célt szolgál és az öreg 48-as honvédeknek van felajánlva.

— Miként lehet egy egyháztagnak magát egyházában halhatatlanná tenni? Ne értsen félre senki. Szent vallásunk boldogító dogmáit érinteni nem akarom. A kérdésre adandó felelet az egyházi adózásra vonatkozik. Egy egyházi tag gondoskodása az, hogy ő örökös egyházi adó fizető legyen. A mit életében fizetett, azt az egyház, halála után is meg kapja. Felsőbányán febr. 26-án meghalt Háder Ferencz róm. kath. v. városi pénztárnok reform. vallásu neje szül: Barthos Berta. E nő férje jó lelkű kezdeményezésére 6 koronát fizetett évenként 17 éven át. A presbyterium házasságuk kezdetén 2 koronát vetett a vegyes vallásu házasságban élő nőre. A férje meg háromszorozta a fizetést. Temetés után eljön hozzám fent nevezett pénztárnok s azt mondja hogy az ő neje meghalván, most az egyház elesik a 6 korona évi egyházi adótól. Ezt ő nem akarja ő úgy szeretné, hogy szeretett s tisztelt felesége éljen örökre egyházában. Az évi egyházi adó jövedelmének megfelelő

tőkét 120 koronát fizetett, az egyházi pénztárba. S mért e 120 korona csak 1 év múlva hoz 6 kor. kamatot, ez évi egyházi adót külön lefizette. Ez istenes cselekedetnél nem tudom melyiket, az elmésséget avagy a nemes szívet méltányoljam-é? Együtt járt a kettő. Együtt hangolták a lelket jó tetterre. Ehez bővebb magyarázat nem kell. Adja meg a jólelkeket a jó Isten mindezen mind a más életben. E felemelő cselekedetnél valami jut eszembe. Olvastam a múlt évi november havában tartott zsinat tárgyalásából, hogy a mily nagy tudós éppen olyan kiváló idealista György Endre az önkéntes egyházi adózásról beszélt, mint egy sürgette annak életre keltését. Azt gondolom hogy az ilyen ritka esetek lebegtek szemem előtt. De hát azt ő tudja legjobban, mily fehér holló számba mennek az ilyen kivételes gondolkozásu emberek! Hány szegény lelkész életét keseríti meg, hány buzgó lelki pásztor magasra törő szárnyát szegi a sok alacsony gondolkozásu, semmi jóért nem lelkesülő nép, kivált mikor még a 20-ik századba, is a viszályra annyi okot adó 20 féle terménynyel fizetnek, mint a kondásnak a lelkésznek. Aldom Istenemet, hogy én ezt vagy csak a múltból, vagy hirből ismerem. Felsőbánya, 1905. március 6. Nagy Lajos.

— Csiky Lajos amerikai útja. Lapunk mai számában egész terjedelmében közöljük azon memorandumot, melyben Csiky az egyetem érdekében teendő amerikai útját ismerteti. E munkálat azóta f. hó 8-án nagy intelligens közönség előtt, (jelen voltak: Gr. Degenfeld József főgondnok, Szücs Miklós törvényszéki elnök, a ref. lelkészi kar, tanárok, a köz- és társadalmi élet kitünőségei) a városháza tanács termében tartott értekezleten személyesen is felolvashatván, tapssal és helyesléssel fogadtatott. Az értekezleten, melyet Simonffy Imre isk. gondnok, Kiss Áron püspök és Kovács József polgármester hívtak össze, az amerikai egyetemi gyűjtés eszméje érdekében, többen szót emeltek. Így Kovács József polgármester, K. Tóth Kálmán, Szalay Béla (róm. kath.), Popper Alajos és Benedek János országgyűlési képviselő. Különösen érdekes volt a más vallásuak felszólalása, a kik az elnöklő polgármesterrel a legmelegebben nyilatkoztak a debreceni egyetem felől és annak felállítását Debrecen város és a magyarság elsőrangu szükségletének nyilvánították. K. Tóth Kálmán szép beszédében arra mutatott rá, hogy a Sinay idejében is ez úton indultak el a főiskola tanára. Az értekezlet egy határozati javaslatot fogadott el és a Csiky Lajos vállalkozása érdekében arra határozta felkérni a főiskolai igazgatótanácsot, hogy Csiky Lajosnak a szükséges engedélyt megadja és őt egy évre az egyetem érdekében szabadságolja. Az értekezleten a debreceni egyetem ügye mellett a legnagyobb érdeklődés nyilvánult meg, bizonyosága ennek az elfogadott határozati javaslaton kívül az is, hogy a jelenlevők egyike 50 koronát adott

átal az egyetem részére Márk Endre kollegiumi ügyésznek. Ime a Csiky vállalkozásának az első kedvező eredménye. Az első fecske, vajjon csinal-é tavaszt?

— **A hódmezővásárhelyi reform. főgymn.** „Petőfi” önképző köre f. hó 5-én d. u. a torna csarnokban igen sikerült hangversenynyel ünnepelte meg Petőfi emlékeztét. Igen szép és előkelő közönsége és gazdag bevétele is volt. Műsor: 1. Szeretném-itt-hagyni... Petőfi Szügyi. Előadja a főgymn. énekkar. 2. Megnyitó beszéd. Tartja: Dr. Ernyei István felügyelő tanár. 3. Petőfi szelleméhez. Költemény. Irta és elmondja: Vekerdy Géza VII. o. tanuló. 4. Duett. Hegedűn előadja: Szeremlei József, zongorán kíséri: Halmi Béla VIII. o. tanuló. 5. „Világosságot.” Petőfitől. Szavalja: Balogh László VIII. o. tan. 6. Magyar dalok. Petőfitől. Zenekisérettel éneklj: Bálint Imre, Vekerdy Géza VII. Muzsi István, Takács Sámuel VIII. o. tanulók. Szünet. 7. „Petőfi családias költészetéről.” Értekezés. Irta és felolvassa: Halmi Béla VIII. tanuló. 8. Ivánka Z.: Mariska Mazurka. Játsza a főgymn ifj. zenekara. 9. „Petőfi a Hortobágyon.” Melodráma. Szavalja: Vekerdy Géza VII. o. tan. zongorán kíséri: Halmi Béla VIII., hegedűn: Szeremlei József VIII. o. tanuló. 10. a) Ivánka Z.: Vonós négyes. b) Beethoven: Adagio. Játsszak: Szeremlei József VIII., Bányai Sándor, Kájerleber János, Szücs József. VII. o. tanulók. 11. „Levél Arany Jánoshoz.” Petőfitől. Szavalja: Nyiszte Jakab VIII. o. t. 12. Rákóczi induló. Előadják a főgymn. zene-és énekkar. Ugyan ezen kör — mint eddig is — ez évben is megfogja ünnepelni március 15-ét is. Ez ünnepélyének különösen nagy számu közönség szokot lenni.

— **Ev. ref. országos zsinatunk második ülészaka** Budapesten, az ügyvédi kamara Szemere-utcai épületében folyó hó 16-án (tizenhatodikán) délelőtt $\frac{3}{10}$ órakor tényleg megfog nyilni és a zsinati elnökség ide vonatkozó meghívói már az összes egyházkerületekbe szétmentek. Tekintettel a hozzám, mint a zsinat egyik jegyzőjéhez érkező számos magán tudakozódásra, e körülményről ezen az uton is szükségesnek véltem tájékoztatni az érdekelteket. Kelt Debrecen, 1905. évi március hó 9-én Sass Béla sk. ev. ref. hittanszaki akad. tanár, mint zsinati jegyző.

— **Hódmezővásárhelyi ev. ref. egyház** országosan ösmeretes érdemes tagja néh. Kovács Ferencz annak idejében általános örökösévé egyházát tette volt, de birtokát özvegye haszonélvezetében hagyta. Özvegye a mult évben szintén elhalván: a nagy hagyaték átvételének ideje elérkezett. E hagyaték mintegy 200.000 koronát képvisel s az egyház megszilárdítására hamisítatlan kávin szellemben való erősítésére fordítandó. Most folynak a tárgyalások a presbyteriumban, hogy a kitűzött nagy célt legsikeresebben minek az alapításával érhetni el hogy a fenkölt lelki hagyományozó emléke minél áldottabb legyen a gyülekezetben.

— **Egyházkerületünk tavaszi közgyűlését** főtiszteletű Kiss Áron püspök és méltóságos gróf Degenfeld József egyházkerületi főgondnok urak

május hó 24-re (huszonnégy) fogják összehívni. Az egyházkerületi tanügyi bizottság szintén 9-én délután, a főiskolai igazgatótanács pedig május 10 (tizedikén) tartja ülését.

— **Pályázat hadbíró jelöltségre.** A vallás és közoktatási miniszter a következő felszólítással fordul a joghallgatókhoz: „Hirdetmény a magyar nyelvet bíró hadbíró jelöltek segélydíja tárgyában. A cs. és kir. közös hadügyminiszter ur felkérése folytán mult évi 40146. sz. leiratommal hirdetményt közöltem a tudomány egyetemnek tanácsaival, a jogakadémiák igazgatóival, illetőleg az érdekelt egyházi főhatóságokkal oly célból, hogy a joghallgató illetőleg jogvégzett ifjuság figyelme azon körülményre miszerint a hadbíró jelöltek részére szánt segélydíjak adományozásánál a magyar nyelvet tökéletesen bíró jelöltek előnyben részesíttetnek, minél szélesebb körben felhívassék.

A fentidézett hirdetményben foglaltak kiegészítésül a közös hadügyminiszter ur azt közölte veleni, hogy a magyar nyelvet bíró hadbíró-jelöltekben előállott szükséglet még korántsem tekinthető fedezettnek és hogy ily jelöltek a hadbírószági gyakorlatra a továbbiak során is felvétetnek. Az évi 1200 koronából és évi 400 korona pótlékból álló segélydíjak azonban a nevezetteknek nem azonnal, hanem csakis akkor adományozhatók, ha a jelöltek szolgálatuk megkezdése után rangsorozatuk szerint s a megüresedett segélydíjas helyekhez képest ez utóbbiakra igényt nyernek. Erről a joghallgató, illetőleg a jogvégzett ifjuság ezen hirdetmény útján értesítendő. Budapest, 1905. évi február hó 9-én. A m. kir. vallás és közokt. Minisztertől.” Ajánljuk a felhívást a fiatalság figyelmébe.

— **Nyilvános köszönet és nyugtázás.** A Szeődemeteren Kölcsey Ferencz születése helyén építendő ev. ref. templomra eddigelé a következő kegyes adományokat vettük Sajó-Ecsegi ev. ref. egyház 5 kor. Berceli ev. ref. egyház 1 kor. Tarcali ev. ref. egyház 3 kor. Nagyrábéi ev. ref. egyház 2 kor. Mezőszentgyörgyi ev. ref. egyház 2 kor. Császári ev. ref. egyház 5 kor. Nagybányai ev. ref. egyház 10 kor. Szilágyszentkirályi ev. ref. egyház 2 kor. Dunaszentgyörgyi ev. ref. egyház 3 kor. Makói ev. ref. egyház 10 kor. Karcagi ev. ref. egyház 10 kor. Erzsébetvárosból Kovácsy Albert 1 kor. Kiss Pál 1 kor. Dr. Máthé Lajos 1 kor. Szabó József 50 fill. Mészáros József 50 fill. Fogarassy Sámuel 50 fill. Fogarassy Oszkár 50 fill. Szilágysági 50 fill. Nagyigmándról: Ref. egyház 2 kor. id. Karikó János 50 fill. Patay Sándor 1 kor. Czinke Imre 30 fill. László Dávidné 1 kor. Balogh 50 fill. Wagner Armin 40 fill. Vörös Sámuel 40 fill. Both 50 fill. Koiner Elekné 80 fill. Ermindszentről: Török Ferencz lelkész 1 kor. Suba István 1 kor. Balázs Endre 2 kor. Récsey Antal 1 kor. Récsey Károly 1 kor. Récsey János 1 kor. Somogyi Sándor 1 kor. Ady Lőrincz 80 fill. Ev. ref. egyház 1 kor. Büdszentmihályról községi előljáróság útján: Sz. Nagy Sándor, Oláh Mihály, Köhn Dávid, Adorján Balázs, Fülepp Jenő 40—40 fill. Schvarcz Adolf 30 fill. Kiss Imre. Mészáros Gyula 20—20 fill. A debreceni ref. főgymn. tanári kartól: Karai Sándor 5 kor. S. Szabó József. 1 kor. Dr. Nagy Zsigmond 1 kor. Bosznay István 1 kor. Dr. Petzkó Ernő 2 kor. Dr. Gulyás István 1 kor. Nyári Béla 1 kor. Zalányi János 1 kor. Szabó Márton 1 kor.

Tóth Mihály 1 kor. Révész Lajos 1 kor. Dr. Csűrös Ferencz 1 kor. Kulesár Endre 1 kor. H. Nagy Elek 1 kor. Török Péter 1 kor. Halász Dénes 1 kor. Keeskeméthy M. Lajos 1 kor. A szatmári „Kölcseykör” 20 kor. Gaál Gyula e. m. főgondnok. M. Kályán 20 kor. Gróf. Tisza István miniszterelnök, e. m. főgondnok 20 kor. Országos Központi Hitelszövetkezet 20 kor. Bélteki Lajos pocsaji ev. ref. lelkész 2 kor. Adám József. szeremlei ev. ref. lelkész 2 kor. Földes község előjárósága 2 kor. Ócsöd község előjárósága 5 kor. Hajduszovát község előjárósága 2 kor. Hajdúböszörmény város tanácsa 5 kor. Nagykároly város tanácsa 5 kor. Midőn ez adományokat nyilvánosan nyugtázzuk s a jó kedvű adakozóknak hálás köszönetünket nyilvánítjuk, kérjük egyszermind azokat kiknek birtokában gyűjtő iverk vannak: kegyeskedjenek azoknak lehetőleg kedvező sorsa iránt mielőbb intézkedni. Szeődemeter, 1905. március 6. Kovács Zsigmond ref. körlelkész. Bikfalvy Elek egyházi gondnok.

— **Hírek a felsőszabolcsi egyházmegyéből.**

Nt. Görömbei Péter esperes úr arról értesíti lapunkat, hogy a Mihálydi ev. ref. gyülekezet érdemes lelkésze *Márton Gyula* e hó 3-ikán meghalt. A szép reményre jogosító, nagy családú, legszebb korában lévő lelkésztársnak elhunyt általános részvétet kellet és temetése elgy közönség jelenlétében ment végbe. Béke poraira.

— **Tanácsbíró választás.** A felsőszabolcsi egyházmegyében megüresedett tanácsbírói állásra f. hó 10-ikén bontatják fel a beérkezett szavazatok. Az egyházmegye többsége *Gr. Degenfeld Pál* téglási nagybirtokost a Degenfeld Imre gr. unokáját választották meg. Gratulálunk mind a két részre.

— **A Tótkajnyai tempom új orgonája.** Tótkajnya község (Zemplén megye) temploma részére Ország Sándor rákospalotai (Budapest mellett) orgonagyáros cégnél rendelt új orgonát. A mű a husvéti ünnepekre lesz felállítva és a használatnak átadva.

— **Fogfájást és szájbüzt azonnal megszüntet** a „Plombus” amerikai önplombázó szer. Bővebbet a lapunk mai számában közzétett hirdetésben.

Tartalomjegyzék: Ima március 15-én. Jánossy Zoltán. — Amerikába a debreceni egyetem érdekeben Csiky Lajos. — A debreceni protestáns egyetem. Raffay Sándor. — Tanügy: Református népiskolánk és az országos népoktatásügy 1903-ban. Paedagogus. — Közéletünk: A debreceni protestáns egyetem központi bizottságának gyűlése. — Esdő szó. Kovács Zsigmond. — Irodalom. — Külföld: Német egyházi élet. Veress István. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **DR. FERENCZY GYULA.**

Pályázat.

a felsőszabolcsi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett lövői IV-ik osztályu egyház lelkész-tanítói állásra.

Javadalma:

1. Az 1898. évi XIX-ik t.-c. alapján 1600 koronáig 1018 kor. 64 fillér államsegély, kongrua.
2. A többi fizetés: 26 kadr. hold és 1445

□ öl szántó föld, 100 korona készpénz; 22 köböl gabona és stóla. Adóra ebből leszámittatik 65 korona.

3. Három szoba, konyha, kamarából, álló lakás s melléképületek.

Az iskola községivé átalakítása folyamatban van.

A felszerelt pályázati kérvények Görömbei Péter espereshez f. évi április 20-ig küldendők Nagykállóba. (Postahely, Szabolcs megye.) Az állás azonnal elfoglalható.

Debrecen, 1905. március 6.

Kiss Áron
püspök.

Pályázat.

A debreceni ev. ref. jogakadémián kinevezés folytán üresedésbe jövő egyik rendes tanszékre pályázat hirdettetik. A betöltendő tanszék tárgyai: nemzet gazdaságtan, magyar pénzügyi jog és államgazdaságtan (pénzügytan.) A nemzetgazdaságtan és magyar pénzügyi jog heti 5—5 órán, az államgazdaságtan heti 4 órán adandó elő egy féléven át. A két félévben tartott előadások heti óraszámának a special-collegiumokkal együtt félévenként legalább 10-et kell kitennie.

Megkivántatik: a jog- vagy állam tudományi doktorátus, továbbá az egyetemi magántanári képesítés a fentnevezett tárgyak valamelyikéből, vagy a menyiben ezen utóbbi képesítés hiányzanék, annak a nemzetgazdaságtanból, vagy az államgazdaságtanból való megszerzése a megválasztástól számított két év alatt kötelező.

Csak ev. ref. vallásu pályázónak folyamodványa vétetik figyelembe.

A megválasztandó tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogosított és kötelezett tagja lesz, s hivatalát az 1905. évi szeptember hó elején szaktudománya körébe vágó székfoglaló értekezés megtartásával foglalja el.

Javadalmazás: rendes tanári fizetés évenként 4000 korona, öt évenként öt izben 200 korona korpótlék és 800 kor. lakpénz.

Szabályaink értelmében a közvetlenül megelőzőleg megszakitás nélkül rendes tanári minőségben máshol eltöltött szolgálati idő a korpótlék jogosultsága szempontjából beleszámittatik.

Az 1897. évi 183. sz. a. kelt egyházkerületi határozat értelmében a korpótléknak 200

kor.-ról 400 kor.-ra való felemelése kilátásba van helyezve.

A mennyiben a tanszékre olyan egyén választatnék meg, ki a teljes qualificatiót, nevezetesen az egyetemi magántanári képesítést még meg nem szerezte, az 1897. évi 183. számú egyházkerületi végzés értelmében mindaddig, míg teljes képesítettség megszerzését be nem igazolja, 3000 korona alapfizetést, s 800 kor. lakáspénzt élvezhet.

A pályázati kérvények keresztlevéllel, életrajzi vázlattal, a védkötelezettség teljesítését, s az egészségi állapotot igazoló bizonyítvánnyal, a képesítést feltüntető okmányokkal, esetleg az eddigi alkalmaztatásról szóló bizonyítvánnyal és az irodalmi működést feltüntető iratokkal felszerelve a tiszántuli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához Debrecenbe 1905. év márc. 31-ig, és pedig hivatalban levőké felettes hatóságuk útján, adandók be.

Debrecen, 1905. március hó 4.

Kiss Áron
püspök.

Hirdetmény.

232. sz.

Lelkészek és segédlelkészek figyelmébe.

Az amerikai magyar ev. ref. Egyházmege kebelében ujonnan szervezett Alpha-i (Ney-jersey) gyülekezet lelkészi állomására pályázat hirdettetik. Ezen állomással megfelelő lakáson, stólán és némi perselypénzen kívül a gyülekezet által fizetendő évi 240 dollár fizetés van összekötve, mely azonban a dunamelléki egyházkerület útján kiszolgáltatandó évi 450 dollárral, 1907. július 1-ig 690 dollárra egészítik ki. A kiküldendő lelkész 800 korona utipénzben részesül. A pályázni kívánók kérvényeiket okmányokkal felszerelten, 1905. március 25-ig a dunamelléki egyházkerület püspöki hivatalához, Kunszentmiklóásra küldjék.

Kunszentmiklóson, 1905. február 24.

Baksay Sándor
püspök.

Hasznos és kell tudni mindenkinek,

hogy **Debrecenben, Piac-utca 51. sz.**

a Csanak fűszer üzlete mellett levő

Ruha Csarnok feloszlik

és az ott rakáron levő minden alkalomra szükséges

férfi- fiu és gyermek ruha

mig a készlet tart mesés olcsó árért lesz eladva.

**Mindenki ragadja meg ezen alkalmat mert ott kevés
pénzért nagy bevásárlást tehet.**